

På tvären

Göran Albinsson

EN TÄNKANDE ARKITEKTEN

Under senare år har det publicerats ett påfallande stort antal sk debattböcker. Författarna har i de flesta fall varit unga akademiker på reformstråt. Några av böckerna, eller rättare sagt (små)skrifterna, har erbjudit en stimulerande läsning. De har präglats av kunnighet, mognad och personligt engagemang, som dock inte tillåtit snedvridda analysen. Många debattinlägg har å andra sidan byggt på i självsäker och arrogant ton framlagda ovederhäftigheter. Dessa skrifter, som vore mest förtjänta av att tigas ihjäl, har fått den största uppmärksamheten i tidningar, radio och tv. Den journalistiska bedömningen av en skrift, i synnerhet när den utförs av någon god vän till författaren, är nämligen en egendomlig process. Överdrifter, personliga utfall och ett slarvigt språk betraktas som förtjänster istället för brister. Syftet "att väcka debatt" ursäktar många stolligheter som helst. Bisarra förslag välkomnas — de är så lätta att göra rubriker på.

Chefen för Statens institut för byggnadsforskning och medlemmen av regeringens kulturråd Lennart Holm har nyligen fått en skrift utgiven i en fickboksserie, som förlaget kallar ett debattforum. Skriften som har titeln *Strategi för kultur* har fått en originell avhyvling av Olof Lagercrantz i Dagens Nyheter. Lagercrantz hänför Holm till en grupp unga forskare och författare, som Lagercrantz kallar semantikens fältväbblar. Denna grupp sägs vara övertygad om att tidigare generationer vandrat kring i en permanent tanke-

dimma och aldrig förstått betydelsen av de ord de använde. Lagercrantz beklagar, att Holm i sin skrift är så upptagen av att lära oss skillnaden mellan konsumtion, distribution och produktion på det kulturpolitiska exercisfältet, att han aldrig får tid att framställa sina förslag med kraft och pregnans.

Enligt min mening är Holms skrift i många avseenden ett mycket sympatiskt debattinlägg. Det är lågmält i tonen. Han är noga med att skilja mellan det korta och det långa tidsperspektivet. Jag kan emellertid inte hålla med Lagercrantz om att Holm är någon semantisk fältväbel. Nej, på mig gör han snarast intryck av att vara ett semantiskt kronvrak. Semantik är uttytt betydelselära och Holms bok kännetecknas av en stor begreppsförvirring.

Innan jag går in på den centrala kritiken av Holms skrift, vill jag bekänna, att jag i ett avseende är särskilt ofördragsam mot kulturskribenter. Bildningsluckor som jag fördrar med jämnmood hos mig själv och de flesta andra orsakar mig dåligt humör, när jag konstaterar dem hos sådana som skriver om kultur. — Holm säger exempelvis, att för bl a film "är personligt ägande naturligtvis inget alternativ i ett avfeodaliserat samhälle". Alldeles bortsett från att feodalismen var en medeltida företeelse, så har Sverige aldrig varit något feudalt organiserat samhälle. Med hänsyn till att ordet kultur kommer av det latinska uttrycket för odling, ter sig inte sammanställningen "kulturavets odling" särskilt lyckad. När Holm talar om ett "subjektivt förtryck av åsikter och värderingar" undrar läsaren om Holm menar, att det skulle existera något objektivt förtryck. Även den som inte är vad Holm kallar handelsekonom torde begripa, att om någon skall kunna köpa, måste någon annan sälja, varför begreppet köpmarknad är en hybrid.

"Strategi för kultur" syftar enligt förlagsreklamerna till att dra upp långsiktiga och annorlunda linjer för samhällets kulturpolitik. En analys på hög intellektuell nivå utlovas de läsare, som följer Holm på vägen mot hans kulturpolitiska mani-

fest. Jag skall här lämna Holms praktiska förslag åsido. Det är hans analys som utmanar.

Holm använder i stor utsträckning en ekonomisk terminologi för att ordna sina tankar. Men alldenstund han av allt att döma saknar kunskap i ekonomisk analys, blir mycket av vad han skriver begripligt. Läsaren undrar stundom om han är utsatt för drift och om "Strategi för kultur" är tänkt som en debattböckernas "Camera obscura". Följande stycke må räcka som exempel på den holmska ordmagin:

□ Samverkan mellan stat och kommuner för omlokalisering av konstnärer (sic) och för ambulering verksamheter kan etableras i ökad utsträckning. Den individuella köpkraften för kulturprodukter — konst, böcker, grammofoonskivor, konsthantverk — bör kunna realiserats genom en mindre anti-kommersiell inställning till kulturdistributionens organ. Stödet till produktionen ger samhället en viss förfoganderätt till produkterna — denna rätt bör kunna utnyttjas till avtal med de enskilda distributörerna som ökar självfinansieringsmöjligheterna för produktionen, och också innebär en omfördelning från lättsåld till svårsåld produktion. Insatser i distributionsledet är administrativt svåra men sannolikt ekonomiskt föga betungande för staten."

Holm ger sig in på den omöjliga uppgiften att analysera kulturkonsumtionen utan att dessförinnan ha gjort klart för sig vad han egentligen menar med kulturkonsumtion. Han rör sig till synes helt slumpmässigt mellan två ytterligheter. Den ena är den som definierar kulturkonsumtionen som en undergrupp till rekreation. Endast visst kvalificerat beteende betraktas som kulturkonsumtion. Det är sålunda kulturkonsumtion att läsa Gyllensten, se Tystnaden, gå på Moderna Muséet eller lyssna på Blomdahl. Det är däremot inte kulturkonsumtion att läsa Daphne du Maurier, se Åsa-Nisse, gå på båtutställning eller lyssna på Thore Skogman. Enligt den andra ytterligheten har all konsumtion en kulturell dimension. För en arkitekt bör det ligga nära till hands

att anse, att bostadskonsumtionen innehåller fler kulturinslag än tavlorna på väggarna.

Det enligt min åsikt allra betänkligaste med Holms argumentation är hans ringaktning för konsumenterna. Hela skriften bygger på att (kultur)politikerna bättre än konsumenterna själva vet vilken kulturkonsumtion som ger maximal välfärd. Han talar om den "enögda selektion som reklam och marknadsföring innebär", utan att låtsas om att marknadsföring (som förresten inkluderar reklam) i huvudsak går ut på att anpassa produkternas utformning och tillgänglighet till konsumenternas önsknings. Produkthanpassning är däremot en term som Holm aldrig använder. Han deklarerar att "efterfrågan inte får vara dimensionerande för produktionen". Nej, det är den konstnärliga begåvningsvolymen, som skall bestämma produktionens omfattning och inriktning. — Observera att min kritik av Holm på denna punkt inte riktar sig mot hans rekommendationer att kulturproducenterna skall ges favörer, som inte tillkommer andra näringsidkare, utan mot hans lättvindiga sätt att nå fram till slutsatserna.

Holm framstår också som en — om uttrycket tillåtes — kulturprotektionist, som vill favorisera hemmaproduktionen. Han konstaterar att "om försäljningen av seriös musik på skiva kunde ökas, kunde detta i så fall få verkningar som stimulerade och försörjde svenska kompositörer och musiker". Holm rekommenderar därför att skivmarknaden borde "kunna påläggas en viss fördelningssuppgift, så denna tillgång på seriös musik på skiva finge bäras av den stora marknaden för popmusiken". Holm spiller inte ett ord på motivering för att de, som köper skivor med sk popmusik, genom en extra pålaga skall subventionera de okända personer, som har annan musiksmak. I princip är det ju lika självtyckligt och godtyckligt som om jag skulle föreslå att en extraskatt på slalomskidor skulle brukas för att subventionera löparskidor, därför att jag personligen tycker det är fänigt med brantåkning men trevligt med långdloppning.